

ІСТОРИЯ НАУКИ. ПЕРСОНАЛІЇ

**ВІКТОР АНАТОЛІЙОВИЧ КУНАХ – ВІДОМИЙ ВЧЕНИЙ-БІОЛОГ,
ГЕНЕТИК ТА БІОТЕХНОЛОГ
(до 70-річчя від дня народження)**

**ЧЛЕН-КРЕСПОНДЕНТ НАН УКРАЇНИ
КУНАХ ВІКТОР АНАТОЛІЙОВИЧ**

28 квітня 2016 р. свій подвійний ювілей – 70-річчя від дня народження і 50-річчя наукової діяльності – відзначив президент Українського товариства генетиків і селекціонерів імені М.І. Вавилова, завідувач відділу генетики клітинних популяцій Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, визначний вчений-біолог, генетик та біотехнолог рослин, доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України **Віктор Анатолійович Кунах**.

В.А. Кунах народився 28 квітня 1946 р. в селі Селець Потіївського (нині – Черняхівського) району Житомирської області. у 1969 р. здобув вищу освіту на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Свій шлях науковця розпочав ще в студентські роки в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, де у 1966–1969 рр. одночасно з навчанням на стаціонарі працював старшим лаборантом і проводив перші в Україні цитогенетичні дослідження рослинних клітин у культурі *in vitro*.

З 1971 р. В.А. Кунах працює в Інституті молекулярної біології і генетики НАН України. Тут він виконав і в 1975 р. на спецраді при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка захистив першу на теренах СРСР кандидатську дисертацію з генетики культивованих клітин рослин «Цитогенетичне вивчення клітинних популяцій у культурі ізольованих тканин рослин». У 1989 р. став доктором біологічних наук, захистивши дисертацію на тему «Мінливість та добір у популяціях культивованих клітин рослин» за спеціальністю «генетика» у спеціалізованій вченій раді при Інституті цитології і генетики Сибірського відділення АН СРСР (м. Новосибірськ).

У 1983 р. в Інституті молекулярної біології і генетики АН УРСР за його ініціативи створено лабораторію генетики клітинних популяцій, на основі якої у 1989 р. сформовано відділ. У 1993 р. Кунаху В.А. було присвоєно вчене звання професора за спеціальністю «генетика», а в 1997 р. його обрано членом-кореспондентом НАН України зі спеціальності «фізіологія рослин, генетика».

В.А. Кунах є відомим вченим-біологом з багаторічним науковим досвідом. В Інституті молекулярної біології і генетики НАН України очолює відділ генетики клітинних популяцій. Досягненням ученого стало теоретичне обґрунтування й експериментальне підтвердження того, що культивовані *in vitro* клітини є новою, штучно створеною системою, яка характеризується своєрідністю ознак та особливостей і водночас підкоряється загальнобіологічним популяційним закономірностям. Кунахом В.А. встановлено існування паралелізму між змінами *in vitro* та природною мінливістю рослин. Це дає змогу, дослідивши характер змін у модельній системі культивованих клітин, прогнозувати аналогічні зміни у природних умовах. Значну частину праць Кунаха В.А. присвячено дослідженню популяційно-генетичних параметрів у культурі *in vitro* рослин, установленню чинників і пошуку шляхів регуляції мінливості та добору в клітинних популяціях, і створенню на цій основі високопродуктивних клітинних штамів – продуцентів біологічно активних речовин.

В останні роки наукові інтереси В.А. Кунаха сконцентровано на проблемах молекулярної екогенетики рослин, зокрема на вивченні молекулярно-генетичного поліморфізму природних популяцій рослин, що зростають в екстремальних умовах довкілля. Значна увага при цьому приділяється дослідженню пластичності геному у процесах адаптації до змінних умов навколишнього середовища. Разом із співробітниками очолюваного ним відділу проводить активну науково-дослідну роботу у рамках Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011–2020 рр. Напрями робіт, керівником яких є професор В. Кунах проводяться у рамках міжнародного співробітництва з Польською академією наук, а також у співробітництві з провідними вченими у цій галузі із США, Великої Британії, Росії, Німеччини тощо.

В.А. Кунах – автор понад 550 наукових праць у галузі генетики, клітинної біології, екології та фізіології рослин. Зокрема, він є співавтором підручника для вищих навчальних закладів «Біотехнологія рослин», автором шести монографій, восьми розділів в англомовних монографіях з біології і біотехнології рослин, 43 авторських свідоцтв та патентів.

Віктор Анатолійович поєднує наукову роботу з педагогічною діяльністю. Він у 1994–2014 рр. читав курси лекцій з клітинної селекції, клітинної та молекулярної біології,

біотехнології, генетики у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, а також у Міжнародному Соломоновому університеті, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Уманському національному університеті садівництва, Східноєвропейському університеті ім. Лесі Українки, Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та ін. Підготував 4 доктори наук та 20 кандидатів біологічних наук.

В.А. Кунах – заступник голови спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій при Інституті молекулярної біології і генетики НАН України, був членом кількох спеціалізованих учених рад із захисту докторських дисертацій при інших наукових закладах, у 1995–2010 рр. був членом експертної ради ВАК України.

Учений є головним редактором журналу «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів» та збірника наукових праць «Фактори експериментальної еволюції організмів», заступником головного редактора збірника наукових праць «Автохтонні та інтродуковані рослини», членом редколегії журналів «Proceeding of the Latvian Academy of Sciences. Section B», «Biopolymers and Cell», «Цитология и генетика» («Cytology and Genetics»), «Biotechnologia Acta» та ін.

Віктор Анатолійович – президент Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова; з 2003 р. під його головуванням систематично проводяться щорічні міжнародні конференції «Фактори експериментальної еволюції організмів».

Підтвердженням вагомості результатів наукової діяльності вченого є численні відзнаки: В.А. Кунах – лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2005 р.), лауреат премії ім. В.Я. Юр'єва (2002 р.), премії ім. М.Г. Холодного (2007 р.) та премії ім. С.М. Гершензона НАН України (2015), відмінник освіти України (2004 р.), винахідник року (2008 р.); нагороджений двома медалями СРСР (1983, 1986 рр.), срібною і двома бронзовими медалями ВДНГ СРСР (1986, 1987, 1988 рр.), почесними грамотами Міносвіти, ВАК України, Президії НАН України, Київського міського голови тощо.

Шановний Вікторе Анатолійовичу, сердечно зичимо Вам, щоб доля й надалі була прихильною до Вас, даруючи незрадливу удачу, натхнення, вірних і надійних друзів, втілення усього задуманого та якомога більше світлих і щасливих днів, зігрітих щирістю почуттів. Хай примножиться творене Вами добро, а Ваші наукові ідеї знаходять реалії втілення. Хай Ваша кипуча енергія та глибокі знання ще довго по вінця наповнюють душі та серця Ваших колег, рідних та близьких людей. Щастя Вам на Вашій життєвій ниві!

Н.М. Дробик, М.З. Мосула

Н. М. Дробик, М. З. Мосула

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка

ВИКТОР АНАТОЛЬЕВИЧ КУНАХ – ВЫДАЮЩИЙСЯ УЧЕНЫЙ-БИОЛОГ, ГЕНЕТИК И БИОТЕХНОЛОГ (К 70-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ)

Статья посвящена характеристике научной, педагогической и общественной деятельности выдающегося ученого-биолога, генетика и биотехнолога растений, доктора биологических наук, профессора, члена-корреспондента НАН Украины Кунаха Виктора Анатольевича. Ученый прошел научный путь от старшего лаборанта в Институте ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины до заведующего отделом генетики клеточных популяций в Институте молекулярной биологии и генетики НАН Украины. Направлением его научных исследований является изучение особенностей изменчивости генома растений в природе и в клеточных популяциях *in vitro* как основы адаптации к изменчивым условиям существования. В.А. Кунах – автор и соавтор более 550 научных работ в области генетики, клеточной биологии, экологии и физиологии растений; подготовил 4 доктора биологических наук и 20 кандидатов биологических наук. Виктор Анатольевич является главным редактором журнала «Вестник Украинского общества генетиков и селекционеров» и сборника научных трудов «Факторы экспериментальной эволюции организмов», заместителем главного редактора сборника научных трудов «Автохтонные и интродуцированные растения», членом редколлегии журналов «Proceeding of the Latvian Academy of Sciences. Section B», «Biopolymers and Cell»,

«Cytology and Genetics», «Biotechnologia Acta» и др.; членом специализированных ученых советов по защите докторских и кандидатских диссертаций; президентом Украинского общества генетиков и селекционеров им. Н.И. Вавилова. Подтверждением значимости результатов научной деятельности ученого являются многочисленные награды: В.А. Кунах – лауреат Государственной премии Украины в области науки и техники, лауреат премии им. В.Я. Юрьева, премии им. Н.Г. Холодного и премии им. С.М. Гершензона НАН Украины, отличник образования Украины, изобретатель года и т.д.

Ключевые слова: В.А. Кунах, научная, педагогическая, общественная деятельность, генетика растений, биотехнология растений

N. M. Drobyk, M. Z. Mosula

Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, Ukraine

VIKTOR ANATOLIIOVYCH KUNAKH, A PROMINENT BIOLOGIST, GENETICIST AND BIOTECHNOLOGIST (IN HONOUR OF HIS 70TH BIRTHDAY)

The article highlights the scientific, academic and social achievements of Victor Anatoliyovych Kunakh, a renowned biologist and genetic scientist, Doctor of Biological Sciences, Professor, and a corresponding member of National Academy of Sciences of Ukraine. His scientific career started at the laboratory of M.G. Kholodnyi Institute of Botany (NASU) and as it progressed, he was appointed head of Department of Cell Population Genetics at Institute of Molecular Biology and Genetics (NASU). The focal point of his research activities is the study of structural and functional genome variability in cell populations in nature and *in vitro* as the basis for adaptation in a variable environment. V. Kunakh has authored and co-authored over 550 scientific works in the fields of genetics, cell biology, ecology and plant physiology; has supervised 4 doctorate and 20 PhD thesis works. Moreover, he is Editor-in-Chief of Academic and Applied Research Journal “The Bulletin of Vavilov Society of Geneticists and Breeders of Ukraine” and the journal “Factors in Experimental Evolution of Organisms”, deputy Editor-in-Chief of academic journal “Autochthonous and Alien Plants”, an Editorial Board member of such journals as “Proceeding of the Latvian Academy of Sciences. Section B”, “Biopolymers and Cell”, “Cytology and Genetics”, “Biotechnologia Acta”, etc., member of Scientific Councils on Candidate and Doctoral Thesis Defence, President of Vavilov Society of Geneticists and Breeders of Ukraine. Among numerous prizes and awards given to V. Kunakh in recognition of his contribution we should mention Ukrainian State Award in the Field of Science and Technologies, V. Yuriev Award of National Academy of Sciences of Ukraine, M. Kholodnyi Award of National Academy of Sciences of Ukraine, and S. Gershenson Award of National Academy of Sciences of Ukraine, recipient of award for excellence in education, inventor of the year, etc.

Key words: V.A. Kunakh, scientific, academic and social achievements, plant genetics, plant biotechnology